

30.10.2003

371/4/02

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Riitta Länsisyrjä

**ULOSOTTOMIEHEN LAUSUNNON SISÄLTÖ
ULOSOTTOVALITUSASIASSA**

**1
KANTELU**

A arvostelee 24.1.2002 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa Forssan kihlakunnanvoudin kahdessa Turun käräjäoikeudessa vireillä olleessa ulosottovalitusasiassa antamien lausuntojen sisältöä. Kantelija pyytää oikeusasiamiestä ottamaan kantaa, onko kihlakunnanvoudi menetellyt asianmukaisesti, kun hän esitutkinnan ollessa kesken on nimennyt kantelijan ammattirikolliseksi ja syylliseksi yksilöimäänsä rikokseen sekä selvittänyt kantelijaa loukkaavalla tavalla vuosikymmenen takaisia perhesuhteita ja elämäntapaan liittyviä asioita.

**3
RATKAISU**

Oikeusohjeet

Ulosottolain 10 luvun 9 §:ssä säädetään toimitusmiehen selvityksestä ja ulosottomiehen lausunnosta. Lainkohdan mukaan ulosottomiehen on valituksen johdosta välittömästi pyydettävä toimitusmieheltä asettamassaan määräajassa selvitys. Heti selvityksen saatuaan ulosottomiehen on annettava valituksesta oma perusteltu lausuntonsa. Jos ulosottomies oikaisee täytäntöönpanotointa 10 §:n nojalla, ulosottomiehen perusteltu itseoikaisupäätös korvaa lausunnon (1 mom.). Lainkohdassa ei tarkemmin säännellä lausunnon sisältöä.

Lausunnon perusteluilla tarkoitetaan säännöstä koskevan hallituksen esityksen (HE 106/1995 vp) perustelujen mukaan soveltuvin osin samaa kuin esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 4 luvun 15 §:ssä tuomion osalta: "Perusteluissa on ilmoitettava, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Erityisesti olisi otettava kantaa siihen, millä perusteilla riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä. Koska selvitys ja lausunto ovat valituksen käsittelemisen kannalta tärkeitä, tulisi niiden laatimiseen kiinnittää erityistä huomiota" (s. 102).

Esitutkinta-asiakirjojen salassapito määräytyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 3 kohdan perusteella. Lainkohdan mukaan salassapidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei

erikseen toisin säädetä, muun muassa esitutkintaa varten laaditut asiakirjat, kunnes asia on ollut esillä tuomioistuimen istunnossa taikka kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai kun asia on jätetty sikseen, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteutumista tai ilman painavaa syytä aiheuta asiaan osalliselle vahinkoa tai kärsimystä tai estä tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaan. Tämän mukaisesti esitutkinta-asiakirjoja koskee ns. salassapito-olettama, josta voidaan poiketa edellä pykälässä mainituin perustein.

Säännöksen tarkoitus on sitä koskevan hallituksen esityksen (HE 30/1998 vp) perustelujen mukaan varmistaa esitutkinnan onnistuminen, estää esitutkintatietojen ennen aikaisesta julkiseksi tulosta rikoksesta epäillylle aiheutuvat vahingot sekä turvata tuomioistuimelle mahdollisuus käyttää sille kuuluvaa oikeutta määrätä asiakirjojen salassapidosta oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

Ulosottolain 3 luvun 34 f §:n mukaan täytäntöönpanoa varten välttämättömien tietojen saamiseksi ulosottomiehellä on yksittäisessä ulosottoasiassa oikeus salassapitosäännösten estämättä saada muun muassa viranomaiselta lainkohdassa eriteltyt tiedot, joihin kuuluvat tiedot velallisen tulosta ja varallisuudesta.

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaan viranomainen voi antaa toisille viranomaisille tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta muun muassa, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty tai asiakirja on tarpeen muun muassa käsiteltäessä viranomaisen päätöksestä tehtyä muutoksenhakua (29 §:n 1 mom. 1 ja 3 kohdat). Lain 32 §:n mukaan se mitä säädetään salassa pidettävästä asiakirjasta, koskee soveltuvin osin myös vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa. Vaitiolo velvollisuudesta säädetään lain 23 §:ssä.

Valtion virkamieslain 14 §:n mukaan virkamiehen on suoritettava virkatehtävät asianmukaisesti ja käyttäytyttävä virkamiesasemansa edellyttämällä tavalla.

Lausumat kantelijan taustasta ja ammattimaisesta rikollisesta toiminnasta

Kantelija pitää ulosottomiehen lausumia hänen taustastaan loukkaavana.

Kantelija väittää myös, että kihlakunnanvouti oli nimennyt hänet esitutkinnan ollessa kesken ammattirikolliseksi ja ammattimaisesti alkoholia myyväksi henkilöksi.

Kantelija arvostelee sitä, että kihlakunnanvouti on vedonnut lausunnossaan keskeneräiseen esitutkintaan, josta ei kantelijan mukaan saisi antaa tietoja kuin tutkinnanjohtaja. Aineisto ei muutoinkaan ollut vielä julkista.

Kihlakunnanvouti on selvityksessään todennut selvittäneensä käräjäoikeudelle kahdella lauseella sitä tapahtumien kulkua, joka johti kyseisen rikollisen "ammatin" omaksumiseen.

Kihlakunnanvoudin selvityksen mukaan kantelijan toiminnasta oli ulosottoon saapunut useita Turun hovioikeuden tuomitsemia menettämisseuraamuksia ja vahingonkorvauksia. Edelleen kihlakunnanvouti on lausunut, että ulosottomiehen lausunto on annettu vasta myöhemmin kuin kantelijan avustaja oli itse vedonnut valituksessaan silloin vireillä olevaan esitutkintaan.

Kihlakunnanvouti korosti, ettei hän ollut nähnyt yhtään rikosilmoitusta tai yhtään poliisikuulu stelua kysymyksessä olevasta esitutkinnasta, johon kantelijan avustaja oli vedonnut ulosmittauksen kumoamisen tueksi. Hän totesi, että rikosepäily sinällään oli ollut tiedossa jo kauan. Hän totesi, että toiminta oli jatkunut jo pitkään ja oli paikkakunnalla "notorinen seikka". Kysymys oli hänen mielestään siitä, että ulosotossa kuva kantelijasta oli toimeentulevan liikemiehen toisin kuin ulosottovalituksessa annettu kuva pienituloisesta eläkeläisestä. Lausunnossa oli kihlakunnanvoudin mukaan kerrottu pääseikat, joiden tietäminen auttoi ymmärtämään, miksi ulosmittaukset olivat valituksissa kerrotuin tavoin riidanalaisia ja miksi perintää ei olisi muutoin voitu lainkaan suorittaa kuin soveltamalla ulosottolain 4 luvun 9 §:n 4 momentin samaistamissäännöksiä. Hän vetosi selvityksessään edelleen siihen, että kantelija oli kahdella lainvoimaisella Turun hovioikeuden 13.5.1996 ja 25.9.1998 antamilla tuomioilla tuomittu mm. ammattimaisesta alkoholipitoisen aineen välittamisestä rangaistuksiin.

Arvioitaessa lausunnon sisältöä on ensinnäkin otettava huomioon ulosottomiehen asema ulosottovalitusprosessissa. Ulosottomies ei ole valitusasiassa valittajan vastapuoli. Ulosottomieheltä edellytetään ulosottovalitusasiassa samaa puolueettomuutta kuin kaikessa muussa virkatoiminnassa. (Katso Risto Koulu: Muutoksenhaku ulosotossa s. 288 - 289). Edellä mainitussa teoksessa on korostettu, että tarkoituksena ei ole, että ulosottomies ottaa jyrkästi kantaa valituksen hyväksymiseen tai hylkäämiseen.

Ulosottomiehen on lausuntoa antaessaan myös otettava huomioon lausunnon tarkoitus: lausunnon päätehtävä on selvittää se oikeustositseikasto, johon valituksen tarkoittama täytäntöönpanotoimi tai päätös on tukeutunut.

Mitä tulee kihlakunnanvoudin lyhyeen viittaukseen kantelijan aikaisemmasta elämäntilanteesta, katson, että tällä seikalla ei ole ollut merkitystä lausunnonantajalle. Lausuma on siten ollut tarpeeton. Siinä on puututtu henkilön perustuslaissa turvatun yksityiselämän suojan piiriin aiheettomasti.

Siltä osin kuin kantelu koskee ulosottomiehen lausunnossa olleita viittauksia kantelijaa vastaan käynnissä olleeseen esitutkintaan ja tutkinnan yhteydessä suoritettuun kotietsintään ja takavarikoihin, katson, että näiden tietojen antaminen ei ole vaarantanut rikoksen selvittämistä tai tutkinnan tarkoituksen toteuttamista. Koska kantelija on jo valituskirjelmässään vedonnut näihin seikkoihin, mielestäni tiedot eivät aiheuttaneet hänelle vahinkoa tai kärsimystä siten, kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetaan. Näin ollen katson, ettei kihlakunnanvouti ole asiassa rikkonut vaitiolovelvollisuuttaan.

Kun ulosottomies virassaan esittää velallisen syyllistyneen vilpilliseen tai rangaista vaan menettelyyn, hänen tulee huolellisesti varmistaa, että ilmoitetut tiedot perustuvat tosiasioihin. Ulosottomies ei voi lausunnossaan "notorisena seikkana" esittää velallisen syyllistyneen rikokseen jo sen vuoksi, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaleesta ilmenevästä syyttömyysoletuksen periaatteesta johtuu, ettei viranomaisen saa väittää jonkun syyllistyneen rikokseen ilman, että tätä on siitä edes syytetty.

Kihlakunnanvouti on tänne antamassaan selvityksessä viitannut notorisuuden lisäksi siihen, että kantelija on tuomittu kaksi kertaa aikaisemmin kyseisestä rikoksesta. Tuomiolauselmien mukaan tekoajat olivat huhtikuu 1995 - 16.1.1997 ja 1.4.1993 - 14.11.1994.

Hän ei lausunnossaan kuitenkaan ole tyytynyt täsmentämään ja viittamaan aikaisempiin tuomioihin vaan on enemmänkin kuvannut väittämänsä kantelijan ammatiksi muodostunutta elämäntapaa ja viitannut käynnissä olevaan samaa asiaa koskevaan esitutkintaan.

Ulosottovalituksissa on ollut kysymys mm. velallisen hallusta löytyneen rahan ulosmittauksesta ja sivullisen nimissä olleen omaisuuden ulosmittauksesta.

Käteisen rahan tai esimerkiksi pankkitilillä olevien varojen ulosmittauksessa on omistusoikeuden selvittämiseksi olennaista arvioida rahojen alkuperää, varsinkin kun kantelija on ulosottovalituksessaan vedonnut varojen olevan eläkkeestä ja sosiaalituesta kertynyttä säästöä.

Näin ollen ulosottomiehen lausunnon sisältö siltä osin, kuin sillä viitataan täsmälliseen tuomioon tai vireillä olevaan esitutkintaan, on mielestäni ollut lainmukainen. Sen sijaan lausuntojen sisältö koskien kantelijan ammatiksi omaksumaa elämäntapaa ei ole ollut asianmukainen.

Lisäksi ulosottomiehen sanavalinnat ja kantelijan elämäntapaan liittyvät värikkäät kuvaukset ovat olleet omiaan herättämään ulkopuolisessa epäilyjä, ettei ulosottomies ole suhtautunut velallisen asiaan virka-asemansa edellyttämällä objektiivisuudella.

Väite syyllistymisestä muuhun rikokseen

Kantelija toteaa, että ulosottomiehen lausunnosta saa sen käsityksen, että hän olisi syyllistynyt rikoksiin, jotka liittyvät musiikkitalenteiden laittomaan valmistamiseen. Kantelija toteaa, että tästä häntä ei edes esitutkinnassa epäilty.

Kihlakunnanvoudin selvityksen mukaan lausumat velallisen asunnosta löytyneiden atk-laitteiden sekä levyjen ja niiden kansien osalta liittyivät kyseisten laitteiden ulosmittaukseen, josta oli myös valitettu. Levyjen ja kansien kopioiminen omaan käyttöön ei hänen tänne antaman selvityksen mukaan ollut kiellettyä eikä tällaista asiaa ollut tutkittukaan. Velallinen oli valituksessaan esittänyt väitteitä atk-laitteiden käytöstä, jotka ulosottomiehen tuli selvityksensä mukaan kumota, koska valituksessa oli kysymys atk-

laitteiden omistusoikeudesta. Ns. piraattilevyt tuli kihlakunnanvoudin mukaan mainita osoituksena tietokoneen riidanalaisesta käytöstä.

Saadun selvityksen mukaan kihlakunnanvoudi ei ole väittänyt kantelijan syyllistyneen rikokseen levykopioiden tai niiden kansien valmistuksen yhteydessä. Hän ei myöskään ole väittänyt asiaa koskevan esitutinnan olevan vireillä. Näin ollen katson, että minulla ei tältä osin ole aihetta puuttua ulosottomiehen menettelyyn.

Atk-laitteiden käyttöön liittyvien esitutkintatietojen ilmaiseminen

Kantelija on vastineessaan täsmentänyt väitettään atk-laitteiden käytöstä esitetyn lausuman moitittavuudesta. Hänen mukaansa esitutkintapöytäkirjassa ei ole mainittu mitään siitä, mitä tietoja koneella on ollut eikä niistä ole ilmoitettu mitään millään muullakaan tavalla hänelle. Siten, vaikka ulosottoviranomaiset eivät ole nähneet rikosilmoituksia, heillä on ollut asiasta enemmän tietoa kuin kantelijalla itsellään.

Kihlakunnanvoudin selvityksen mukaan kantelijan väitteet tietokoneen käytöstä tuli kumota varsinkin, kun kantelija oli valituksessaan vedonnut esitutkintaan ja sen aikana tietokoneen käytöstä saatuun selvitykseen.

Ulosottomiehellä on ulosottolain 3 luvun 34 f §:n perusteella oikeus saada täytäntöönpanoa varten välttämättömiä tietoja salassapitosäännösten estämättä muun muassa velallisen varallisuudesta.

Kun täytäntöönpanon katsotaan jatkuvan aina tilitykseen asti, en pidä virheellisenä tulkintaa, jonka mukaan ulosottomies voi ulosottovalitusvaiheessakin saada toiselta viranomaiselta tiedon salaisesta asiakirjasta edellä mainitun säännöksen nojalla nimenomaan täytäntöönpanoa varten.

Koneen käyttö liittyi oleellisesti siihen, miten sen omistusoikeutta oli ulosottovalituksen yhteydessä arvioitava, joten ulosottolain 3 luvun 34 f §:n tiedon välttämättömyydedellytyksen voidaan katsoa täyttyvän. Sama koskee viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 29 §:n 1 momentin 3 kohdassa tiedon antamiselle toiselle viranomaiselle asetetun tarpeellisuusvaatimuksen täyttymistä.

Mielestäni varallisuutta koskevana tietona voidaan pitää tällaista tietoa tietokoneen käytöstä, koska sen perusteella tietyn esineen omistusoikeus voidaan päätellä.

Näin ollen katson, että minulla ei tältä osin ole aihetta puuttua ulosottomiehen menettelyyn.

3 TOIMENPITEET

Saatan kihlakunnanvoudin tietoon käsitykseni hänen virheellisestä menettelystään. Samalla kiinnitän hänen huomiotaan vastaisen varalle siihen,

että ulosottovalituksen yhteydessä annettavassa lausunnossa tulee pitäytyä tarpeellisten oikeustositseikkojen selvittämiseen, päätöksen perustelujen mahdolliseen täydentämiseen ja perusteltuihin kannanottoihin näyttökys ymyksiin, jotta luottamus ulosottomiehen objektiivisuuteen ei vaarannu. Tästä syystä myös asiallisiin sanavalintoihin on kiinnitettävä huomiota.